

کیفیت ربط حادث به قدیم (۳)

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نظر من رسید که اگر بخواهیم این بحث مثل افلاطونی را ادامه بدهیم - البته حالا به نحو کتابی، سه چهار روز دیگر درس نیست، تعطیلات پانزده خرداد و اینهاست - این مسئله همین طور فایده‌ای ندارد و ناتمام می‌ماند چون این بحث، بحث مفصلی شد. گفتم که برای روشن شدن اصل مطلب در این چند روز به همان ادامهٔ مطالب گذشته پردازم که در اصل و اساس این مسئله یک بینش جدیدی برای ما حاصل شود که بتوانیم با آنچه که از منقولات به دست رسیده است مسائل را جمع کنیم لذا فعلاً از همان بحث کتابی و متنی مطالب مرحوم آخوند قدری فاصله می‌گیریم و تا حدّ امکان به مطالبی که عرض شد و اشکالاتی که ممکن است متوجه این قضیه بشود می‌پردازیم.

مشکل‌ترین بحث فلسفی

راجع به مسائلی در جلسات گذشته خدمت رفقا

عرض شد که مسئله ربط حادث به قدیم و کیفیت تحقق اعیان خارجی است خب طبعاً این یک مسئله‌ای است که باید روی آن فکر بشود و بیشتر به آن نظر شود و همان طوری که عرض کردم مشکل‌ترین بحث فلسفی است و حتی از مسئله وحدت وجود و مسئله اصالت وجود مشکل‌تر و غامض‌تر است و چنانچه بسیاری خود اعتراف کردند که نتوانستند این حلقه را بین حادث و قدیم پیدا کنند و بین این دو مطلب ربط داده بشود. همین‌که این مسئله به یک واقعه خارجی و عینیّه برخورد می‌کند تمام درها به روی انسان بسته می‌شود و نسبت به این مطلب، راه‌گریز برای این معضله و امر پیچیده پیدا نمی‌شود و مسئله همین طور رها می‌شود لذا به طور کلی اگر شما نوشته‌ها و تقاریر بزرگان را در این زمینه مطالعه کنید، می‌بینید که اینها در پیوند بین این دو مطلب نمی‌توانند ارائه یک نمودار روشن و قابل پذیرشی را مطرح کنند. از یک طرف مسئله ارتباط بین قدیم را در علم ازلی به علم عنائی می‌دانند و از یک طرف خود نشئه خارج را جدای از آن مسئله مرتبط، یک واقعه‌ای که وجود **کل**

واقعة مسأوق لانعدام أو لاختفاء که بعضی ها قائل

به انعدام و بعضی ها قائل به اختفاء واقعه ماضیه تلقی کردند و در اینجا این دو مسئله نتوانسته به هم گره بخورد و آنچه را که باید نسبت به او تعلق بگیرد.

به عبارت دیگر آن اراده ازلی را به عالم اجمال برگرداندند و به واسطه اجمال و ابهام خواستند این نقطه مشکوکه و مجهوله را برطرف کنند چون همین که مطلب به انبساط و عالم بسط مطرح بشود خب این حقایق خارجی که زمان و مکان را در تحقق عینی او دخیل و صاحب العله می دانند در اینجا رخ می نمایند و خود را نشان می دهد و برای اینها اشکال ایجاد می کند که چطور یک حقیقت خارجی با وجود علم وسیع و علم تفصیلی نسبت به آن می تواند منعدم باشد و متحقق نباشد و این یک امر طبیعی است که اشیائی که هنوز متحقق نشدند معدوم هستند و این نکته نکته ای است که همین طور لاینحل می ماند و فقط مسئله اجمال و تفصیل می ماند که در مقام اجمال مطلب به این کیفیت است.

معنای آیه ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾

ولی در مقام تفصیل ممکن است حتی **تَجَدَّدُ نَشْئَةً**

بعد نشئه هم مربوط به همین مقام تفصیل باشد که

﴿كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾^۱ یعنی **كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي**

عِلْمٍ جَدِيدٍ حَادِثٍ عَيْنِي وَاقِعِي خَارِجِي که آیات

قرآن و روایات اینها هم بر همین اساس حمل شده و

برای رفع اشکال در مقام ذات هم طبعاً متشبت به

همان علم عنائی اجمالی شدند. درحالی که

همان طوری که خدمت رفقا عرض شد اولاً مسئله

زمان و مکان دو عرض واقعی که در خود نشئه

وجودی عینی دخالت داشته باشد، نیستند بلکه بعد

از به وجود آمدن و بعد از تحقق خارجی یک شیء،

ما این حکم زمان و مکان را از او انتزاع می کنیم

نه اینکه یک زمان و مکانی باشد که این زمان از

نقطه نظر عینی سابق بر آن اعیان خارجی باشد.

خب این قضیه جای صحبت دارد که آیا خود این

شیء از نقطه نظر عینی سابق بر اوست یا نه؟ فرض

کنید در خارج مشاهده می کنید که از نقطه نظر عینی

باید پدر مقدم بر فرزند باشد خب مشخص است.

مادر باید مقدم بر فرزند باشد خب این مشخص

---

^۱ .سوره الرحمن (۵۵) آیه ۲۹. معاد شناسی، ج ۹، ص ۳۵۱:

«هر روز خداوند در اراده خاص و شأن جدیدی است.»

است و از نقطه نظر عینی این تقدّم تقدّم علیّ است؛
حالا علل معده. این مسئله مشخص است ولی مسئله
زمان چطور است؟ یعنی باید این پدر زماناً مقدم بر
فرزند باشد از کجا یک هم‌چنین مسئله‌ای را
می‌توانید [استنتاج کنید]؟ ما باید نسبت به این مسئله
خوب دقت کنیم و ببینیم آیا در وجود خارجی این
فرزند نهفته است که باید از نقطه نظر زمانی این پدر
به یک فاصله زمان پنجاه سال، سی سال، چهل سال
مقدم بر او باشد؟! یا اینکه نه، مسئله زمان یک
مسئله‌ای است که ما آن را بر پدر و فرزند و
همین‌طور بر سلسله مراتبی که بر این رویداد
خارجی تعلق گرفته عارض می‌کنیم تا اینکه این
علیت به نتیجه خارجی که عبارت از همان به وجود
آمدن پسر یا دختر به آن بچه منتهی می‌شود. یا فرض
کنید که از نقطه نظر مکانی؛ آیا وجود مکان دخالت
در نفس حیثیت علیّ دارد به طوری که اگر مکان را
بردارید دیگر پدری نمی‌تواند جنبه علیت خود را
اعمال کند؟! یا اینکه نه، مسئله مکان یک مسئله
اعتباری است که ما آن را از مقارنات این حیثیت علیّ

می‌دانیم؟! آنچه که در تحقق این نتیجه جنبه علی دارد عبارت از آن اعمال و رفتاری است که باید در خارج تحقق پیدا بکند تا اینکه فرزند متولد شود؛ پدر و مادری باشد و ازدواجی تحقق پیدا بکند و در طول مدت حمل رتبه بعد از رتبه [را طی کند] اینها چیزهایی است که باید انجام بشود. باید نطفه‌ای وجود داشته باشد، باید علقه‌ای و مضغه‌ای [باشد]، باید ﴿فَكَسَوْنَا آلَ عِزْمَ لِحَمًّا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾^۱ باشد و باید ﴿أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ [اتفاق بیفتد]. اینها واقعی است و جزء ذات این علیت قرار دارد یعنی در سلسله این علیت شما نمی‌توانید یکی از اینها را حذف کنید یعنی فرض کنید یک پدری وجود داشته باشد و مادری و در اینجا بدون وجود نطفه یک دفعه ﴿فَكَسَوْنَا آلَ عِزْمَ﴾ متحقق بشود این محال است. محال است از این باب که اگر قرار باشد بر اینکه این سلسله علیت با این نسق و انتظام باشد محال است

^۱. سوره مؤمنون (۲۳) آیه (۱۴). امام شناسی، ج ۱۱، ص ۲۳۵:

«و روی آن استخوان‌ها گوشت پوشانیدیم؛ و سپس او را به خلقت دیگری
 انشاء کردیم.»

نطفه به مضغه و امثال ذلک هست شما یکی از اینها را زمان قرار می‌دهید؛ «یک ماه»، یک ماه باید جزو این برنامه باشد والا اگر نباشد این اصلاً نمی‌تواند تحقق خارجی ذاتاً داشته باشد. اینکه ذاتاً می‌گوییم یعنی در عالم خارج نمی‌تواند تحقق داشته باشد؛ یعنی ذات خود این با فرض ترتب سلسله علی این طور باشد، نه با فرض حیثیت ابداعی که بدون لحاظ سلسله علی می‌تواند در خارج وجود عینی داشته باشد که آن یک بحث دیگری است همان طوری که عرض کردم راجع به بحث ما نیست و آن برای خودش سلسله علت جدایی دارد. چنانچه در قضیه حضرت عیسی علی نبینا و آله و علیه السلام باید عیسایی باشد و باید ﴿فَتَنْفَخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَى رَرًا﴾^۱ باشد. باید ﴿تَنْفَخُ﴾ باشد. ﴿تَنْفَخُ﴾ در اینجا علت است و بدون این علت ﴿فَتَكُونُ طَى رَرًا بِإِذْنِنِي﴾ منتفی است و در اینجا باید این مسئله ﴿تَنْفَخُ﴾ باشد. در اینجا باید حیثیت

۱. سوره مائده (۵) آیه ۱۱۰. معاد شناسی، ج ۵، ص ۳۰۷ و ۳۰۸:

«و پس از آن در او می‌دمیدی و بدین جهت آن گل دمیده شده به اذن من به صورت پرنده‌ای به پرواز در می‌آمد!»

استیدان تکوینی و ربّی وجود داشته باشد و بدون آن
استیدان که همان عبارت از اراده و مشیت حق در
تنفید این جنبه علی خارجی است ﴿فَتَكُونُ
طَىَّرًا﴾ هم منتفی خواهد بود. علل و سلسله
علل مختلف است یک علل آن طوری و یک علل هم
این طوری است و هر کسی برای خودش حساب و
کتاب و دفتر و دستک خودش را دارد، کاری ندارد
به اینکه...

همان طوری که عرض کردم کلام مرحوم علامه
طباطبائی - رضوان الله تعالی علیه - جای تأمل هست
در آنجا ایشان فقط سلسله علی را سلسله علی معتاد
و اغلب گرفتند در حالی که هزار طور سلسله علی
داریم. یک وقتی شما بیمار می شوید و برای سردرد
و رفع ناراحتی قلبیتان مجبورید که عمل جراحی
کنید خب این یک سلسله علی و یک نحوه علیت
است؛ باید پزشکی باشد، بیمارستانی باشد، تخت،
اتاق، تشکیلات و بعد هم عمل جراحی قلب باز
بکنند. یک وقت این طور [است]. یک وقتی هم
سلسله علت در خواندن حمد است! طرف می نشیند

بدون اینکه اتاق عمل و فلان داشته باشد [حمد می خواند و طرف شفا پیدا می کند]. آیا کلام مرحوم علامه این است که تمام اینها در اتاق عمل انجام شد؟! اتاق عمل کجاست؟! اصلاً اتاق عملی وجود ندارد! اصلاً دکتری در دنیا نیست بابا تا اینکه بخواهی بگویی که سلسله علت آن داخل رفته و چرخ زده و به این کیفیت آمده است. بیمار است و دارد می میرد و یک شخصی می آید حمد می خواند و بلند می شود! جلوی چشم بنده این عمل انجام شد! شخصی که همه گفته بودند تا دو روز دیگر اگر عمل قلبش نکنند می میرد، تمام رگهایش بسته بود و باید عمل بای پس کنند، یک شخصی بود حالا اسم نمی برم، او آمد و حمد خواند و بعد مریض [خوب شد و] بلند شد و رفت و هنوز هم دارد در خیابان برای خودش راه می رود. خب کجا دکتری در اینجا آمده و تیغی دست گرفت و رگ را از پا برداشته و اینجا چسبانده است؟! این حرفها نبوده است! یا اینکه یک وقت مسئله نه به طور عمل بلکه از نظر دارو انجام می شود بدون اینکه نیاز به عمل باشد. خدا هزار طور راه دارد و هزار طور اعمال دارد. ما که نباید فقط جنبه سلسله

علی را بر آن مسئله معتاد قرار بدهیم. تازه معتادش هم این طوری نیست و معتادش هم خودش هزارگونه هست و ما نیازی به این کیفیت توجیه نداریم و قضایای سلسله علی فرق می کند. بله، این مسئله در سلسله علی هست که باید آن کسی که حمد را می خواند [وجود داشته] باشد، در آن شک نداریم. اگر قرار بر این است که آن عمل به واسطه جراحی انجام بگیرد باید آن جراح باشد و در این شک نداریم. اگر قرار است بدون عمل و بدون حمد قرار بگیرد باید آن قرص و کپسول برای باز کردن رگ های بسته شده، باشد و در آن مسئله حرفی نیست. ولی صحبت در این است که آن زمان و آن مکان هم که این قضیه می خواهد انجام بشود هم دخالت دارد؟! یعنی برای اینکه این در خارج انجام بشود باید زمان و مکانی باشد و بدون زمان و مکان این قضیه معدوم است؟! آیا به این کیفیت است؟! قضیه این است؟! عرض بنده این است که اگر قرار بر این باشد که زمان و مکان در این قضیه به عنوان دخالت خارجی دخالت داشته باشند، شما که

معتقدید بر اینکه این اشیاء در زمان انجام می‌گیرد و
زمان هنوز وجود خارجی پیدا نکرده است پس
اطلاع بر این امر به چه نحو برای افراد حاصل
می‌شود؟! اشکال بنده در اینجا این قضیه است. از
کجا وقتی که هنوز یک ماه دیگر مانده که این عمل
انجام بشود بنده اطلاع پیدا کنم بر یک مسئله‌ای که
معدوم است؟! مسئله‌ای که معدوم است یعنی
المعدوم لا یُخبرُ عنه است، **المعدوم لیسَ بشیء**
است و خدا هم نمی‌تواند علم به معدوم پیدا کند،
پیغمبرش هم نمی‌تواند علم به معدوم پیدا کند،
جبرائیل هم نمی‌تواند علم به معدوم پیدا کند؛ معدوم
یعنی نیست. نیست چیست که بنده به آن علم پیدا
کنم؟! نیست، نیست!

الآن از شما یک سؤالی در اینجا می‌کنم؛ الآن
ساعت پنج دقیقه به هشت است ساعت یازدهه بالآخره
در این اتاق یک جریانی انجام می‌شود یا درس در
اینجا می‌خوانند یا مباحثه می‌کنند یا نزدیک ظهر
سفره پهن می‌کنند ناهار می‌خورند بالآخره یک کاری
در اینجا بعد از سه ساعت دیگر انجام می‌شود. آیا از
دیدگاه ما می‌توانیم آن قضیه‌ای را که الآن پیش ما

معدوم است و الآن وجود خارجی ندارد [به آن علم پیدا کنیم]؟! آقایانی که می‌گویند: الآن این حوادث همه معدوم است و خلق خواهد شد آیا شما می‌توانید الآن دقیقاً به بنده بگویید که با کدام ابزار و با کدام وسیله و واسطه و وسائط در ساعت یازده دقیقاً چه قضیه‌ای اتفاق می‌افتد همان‌طوری که الآن در ساعت پنج دقیقه به هشت دارید می‌بینید که چه اتفاق افتاده است؟! می‌توانید بگویید یا نه؟! خب این محال است! بله، من حدس می‌زنم که چه کسانی بیایند خب این حدس است و به آن قضیه خارجی کاری ندارد. من حدس می‌زنم که پنج نفر در اینجا بیایند و بحث کنند خب تمام اینها حدس است. حدس می‌زنم در اینجا این در بسته باشد و اصلاً هیچ‌کسی در اینجا وارد نشود. تمام اینها حدس است. حدس که علم نیست.

تعریف حدس

حدس براساس ذهنیاتی است، استصحاب ماضی به مستقبل، نه به زمان حال، یعنی استصحاب کردن اشیاء ذهنیه در عالم خارج و سرایت آن به سه ساعت بعد از این در این مکان. تمام اینها که کشک

است پشم هم نیست. همهٔ اینها حدسیاتی است که انجام می‌شود. تازه نسبت به این قضیه یک حدسی داریم می‌زنیم ولی اگر خود حیثیت عدم را در اینجا تصور کنید عدمی که من از آن نمی‌توانم صحبت کنم؛ یعنی وقایعی که این وقایع الآن معدوم است. الآن من این حدس را می‌زنم که در سه ساعت دیگر چه هست و در دو ساعت دیگر چه هست و در یک ساعت دیگر چه خواهد بود. شما الآن می‌توانید حدس بزنید مباحثهٔ ما چه زمانی تمام می‌شود؟ ساعت نه تمام می‌شود، هشت و نیم تمام می‌شود، ده دقیقه به نه تمام می‌شود یا نه و ربع تمام می‌شود؟ آیا می‌توانید حدس بزنید؟ نه، قابل حدس نیست. حدس همه کشک است و هیچ حساب و کتابی ندارد. براساس استصحاب گذشته و قضایای روز گذشته می‌توانید حدس بزنید که بحث در ساعت نه و ده دقیقه شاید تمام بشود؟! نه، شاید من ده دقیقه به نه بلند شدم و رفتم. مسئله هیچ قابل حدس نیست.

آنوقت آیا بر مسئله‌ای که معدوم است پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم هم می‌تواند در آنجا به

ضرس قاطع بگوید که شما ده دقیقه و سی ثانیه و چند صدم ثانیه این بحث را تمام می‌کنید و از اینجا خارج می‌شوید؟! نه، او هم نمی‌تواند بگوید. چون این امر، امر معدوم است.

تعریف امر معدوم

امر معدوم یعنی امری که اصلاً هیچ اثری از خود در خارج نگذاشته است و فقط و فقط در یک صورت می‌تواند این امر معدوم اثرگذار باشد و آن وقتی است که وجود پیدا کند همین! وقتی که وجود پیدا کرد، همان موقع، نه نیم ثانیه این طرف و نه نیم ثانیه آن طرف. حتی هیچ کدام از دو طرف نمی‌تواند به این پدیده خارجی اولویت ببخشد رجحان هم حتی نمی‌تواند [ببخشد] چون این امر و این پدیده خارجی هم در نیم ساعت بعد و هم در نیم ثانیه بعد و حتی در کمتر از نیم ثانیه و حتی در نیم ثانیه قبلش محفوف به عدمین است؛ **عَدْمُ التَّحَدُّثِ وَ التَّجَدِّدِ وَ عَدْمُ الْبِقَاءِ وَ الاستمرار** است. پس فقط در آن رأس آنی زمانی می‌تواند این واقعه و حادثه خارجی تحقق پیدا بکند. خب هم این طرفش عدم است و هم آن طرفش عدم است، جان من خدا چه زمانی

می‌تواند از یک امر عدم اطلاع پیدا بکند، تا اینکه براساس اطلاعش علم اجمالی داشته باشد؟! حالا ما کاری به علم تفصیلی نداریم. براساس اطلاعش علم اجمالی داشته باشد.

من در جلسات گذشته وقتی که نسبت به این قضیه [بحث] می‌کردم، این مسئله در توحید علمی و عینی هست و آنجا باید بروید و مواردی که مرحوم آقا شیخ محمدحسین در آن موارد اشتباه کرده است و مرحوم سید احمد خیلی شدید روی این قضیه دست می‌گذارد [را ببینید] که البته خوب مسئله حادث و قدیم در آنجا کم آمده، فقط در یکی دو جمله مطرح می‌شود. در آنجا هم حتی مرحوم آقا سید احمد نسبت به بسط این قضیه پرداختند و این مطلب در آنجا هنوز به اعتقاد بنده مبهم و مجمل مانده است و یکی از حواشی‌ای که من در قسمت تزییلات مرحوم علامه - رضوان الله تعالی علیه - زدم همین مسئله ربط حادث با قدیم است که تابستان گذشته در آنجا چیز می‌کردیم که البته تلاش هست و دو تلاش هنوز مانده است در تزییلات و حواشی که آنجا زدیم.

این قضیه عدم به عنوان یک واقعیت غیر قابل ادراک است. حتی اسم واقعیت بر او گذاشتن هم غلط است چون واقعیت عبارت از تحقق عین خارجی است و عدم **لَيْسَ بِشَيْءٍ حَتَّى يُحْكَمَ عَلَيْهِ بِأَنَّهُ تَحَقَّقَ عِلْمِيَّ عَيْنِيَّ خَارِجِيٍّ وَ مَعْلُومٍ بِالذَّاتِ**، زیرا هر چیزی که علم به آن داریم... یا باید مفهوم حقیقت علمیه را به طور کلی عوض کنیم و بگوییم که علم به معنای آگاهی نیست، چه آگاهی حضوری و چه آگاهی حصولی، هیچ کدام از اینها علم نیست بلکه علم عبارت از یک واقعیتی است که ما نمی دانیم! خب چیزی را که نمی دانید چرا اسم علم بر آن می گذارید؟! اصلاً نباید اسم گذاشت! نه، آنچه را که علم است و برای انسان قابل ادراک است و انسان آن را احساس می کند و همان احساس را به خدای متعال [دارد] منتها با آن حقیقت دقیق تر و عمیق تر نسبت می دهد. آیا خدا هم آگاهی ای که نسبت به اشیاء دارد نظیر و شبیه آگاهی ما است؟! [نه] بلکه آگاهی ما شبیه آگاهی و اطلاع و علم به اوست با این تفاوت که آگاهی و اطلاع ما آگاهی

اكتسابی است و بعد از اکتسابی تبدیل به حضوری می‌شود که عبارت از همان حیثیت تکوینی عینی علمیه ذاتیه در نفس است که از آن تعبیر به علم حضوری می‌شود و تا آن علم اکتسابی و حصولی نباشد آن [علم] حضوری که پیدا و حاصل نمی‌شود. شما اگر چشمتان را ببندید که نسبت به حقایق و اشیاء اطلاع پیدا نمی‌کنید. وقتی گوشتان را بگیرید نسبت به اصوات که اطلاع پیدا نمی‌کنید. باید این ابزار وجود داشته باشد تا اینکه این اکتساب حاصل بشود و پس از حصول اکتساب است که این حیثیت اکتسابیه به حیثیت حضوریه و اندکاکیه متبدل می‌شود.

لزوم اتحاد بین علم و معلوم

منتها حیثیت در ذات حضرت حق حیثیت حصولی و اکتسابی نیست بلکه در آنجا حیثیت، حیثیت اراده تکوینی است یعنی نفس اراده تکوینی علمیه **مُساوِقٌ لِإِرَادَةِ التَّكْوِينِيَةِ الْعَيْنِيَةِ**، چون اتحاد بین علم و معلوم لازم است چاره‌ای نیست از اینکه بگوییم که اراده حق بر **عِلْمِيَّةُ الشَّيْءِ مُساوِقٌ لِإِرَادَةِ الْحَقِّ عَلَى عَيْنِيَةِ الشَّيْءِ** همان علمیت باید عینیت

داشته باشد و الاً علم به چیزی علم به معدوم است.
چطور خدا علم به معدوم پیدا می کند؟! مگر می شود
که علم به معدوم پیدا بشود!؟

این قضیه است که همه افراد را منگ و گنگ نگه
داشته است، یکی اشکال می کند، یکی آمده اعتراض
می کند و یکی می گوید که نمی فهمیم؛ یکی می گوید
که «**يُرَدُّ عِلْمُهُ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى رَسُولِهِ**»^۱ و یکی از
آن طرف آمده و خواسته این مطلب را با مقام اجمال
و تفصیل [توجیه] کند درحالی که حیثیت عدمیه
اعیان را در مقام اجمال هم نتوانستید توجیه کنید!
چه کار می خواهید بکنید؟! حالا بر فرض بگویید که
اجمال است، اجمال چه؟ شما بگویید که همه اینها
اجمال است؛ مثال می زنند و می گویند که دانه سیبی
که الآن در زمین می کارید این در حیثیت اجمالیه
خودش یک درختی با این مقدار سیب و با این مقدار
شاخه و با این مقدار برگ و امثال ذلک است. الآن این
مقام نسبت به آن، مقام اجمال است. این اجمال،

---

^۱. الکافی، ج ۱، ص ۶۷. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به حیات جاوید،
ص ۱۰۰.

اجمال حدسی است نه اجمال علمی عزیز من! کجا می‌توانید یک دانه سیب در دستتان بگیرید و بگویید که این چیست؟!

آن کسی که یک‌باره هسته خرما را سوار الاغ و آسترش می‌کرد و به نخلستان و بیابان می‌برد که آنها را بکارد، وقتی که از او سؤال کردند که چه بار داری، گفت که یک نخلستان دارم،^۱ او علی علیه‌السلام بود نه بنده و امثال بنده! آن علی بود! علی که خیلی زیاد است، آن علی که امیرالمؤمنین است وقتی می‌گوید که یک نخلستان دارم می‌برم خودش دارد این را می‌بیند، کاشتن آن را هم دارد می‌بیند، درآمدن آن را هم می‌بیند، از زمین بیرون آمدنش را هم می‌بیند، بار دادنش را هم می‌بیند، مسائلی که بر آن می‌گذرد را هم می‌بیند و وقفی را هم که می‌کند که این برای ایتامِ فلان عائله باشد را هم دارد می‌بیند. بله، آن علی می‌تواند بگوید که من یک نخلستان دارم با خودم می‌برم درحالی‌که دوتا خورجین هسته خرما دارد حمل می‌کند ولی بنده چطور؟! بنده که حتی به اندازه

---

۱. الکافی، ج ۵، ص ۷۵.

ناخن هم نمی توانم ببینم که این ناخن از کجا درآمده
است آیا بنده هم می توانم یک هم چنین ادعایی بکنم
و بعد اسمش را مقام اجمال و مقام تفصیل بگذارم؟!
من چه می فهمم؟! من خبر ندارم ناخنم تا دو روز
دیگر باقی می ماند یا می افتد آن وقت چگونه می توانم
بگویم که درخت خرمايي که بعد از صد سال چه
هست و چه هست و دارم یک نخلستان می برم؟! این
مسائل از کجا بیرون می آید؟! تمام این مطالبی که
می گوئیم همه حدسیات است. بله، براساس این
گردش فلک دوّار اگر بذر را بکارم، هر روز به آن
آب بدهم، کود بدهم، مواظب آن باشم که مورچه
نخورد و موش صحرایی نیاید حسابش را برسد،
آفت نخورد و امثال ذلک، حدس می زنم و در ذهن
خودم می سازم و در ذهنم نقش می بندد که این بعد
از دو ماه دیگر سبز می شود و بعد از گذشت یک سال
دیگر این قدر می شود و بعد از چند سال دیگر به بار
می نشیند. تمام اینها حدسی است. چه ربطی به آن
حقیقت علمیّه خارجی دارد؟! بله، اگر چشم من هم
باز شود و همان دیدی که علی مرتضی علیه السّلام

نسبت به آن دارد برای من هم عنایت کند، من هم می بینم آنچه را که او می بیند. پس این دیگر مقام اجمال نیست و مقام تفصیل است! همان تفصیلی که در آنجا انجام شد همان تفصیل در اینجا انجام شده است! همان چه را که او می بیند و می گوید که یک نخلستان دارم با خودم می برم همان برای بنده پیدا می شود. حالا یا در خواب می بینم یا عنایتی می شود و در بیداری می بینیم و امثال ذلک. چطور اینکه این ائمه برای سایر افراد هم این قضایا و مطالب را انجام می دادند و ما از [این قضایا] داریم.

مثلاً حضرت می فرماید که الآن که ما در پشت این کوه برویم فلان حیوان هست و او در جلوی ما می آید و هم چنین درخواست و مطلبی را دارد. خب بنده که نمی بینم این کوه هم در اینجا فاصله در اینجا است نه حیوانی و نه چیزی می بینم. اینکه امام علیه السلام می فرماید که الآن فلان حیوان در اینجا می آید او می بیند یا روی هوا حدس می زند؟! سؤال ما اینجا است! آیا همان طوری که می گویم: این دانه سیب ده سال یا پنج سال دیگر به بار می نشیند و سیب می دهد و تمام اینهایی که دارم می گویم از روی

حدس و گمان است و هیچ تضمین و گارانتی بر
صدق این مطلب من در اینجا وجود ندارد، هیچی
وجود ندارد، آیا امام علیه‌السلام هم که می‌فرماید،
همین‌طور دارد مثل من می‌گوید؟! خب این فرق
می‌کند. دلیلش این است که یکی از حرف‌های امام
خلاف انجام نشده است ولی حرف‌های بنده که
خودم را شبیه به امام کردم از صدها تا ۹۸ تا آن خلاف
واقع شده است!

پس معلوم است که ما نباید خودمان را جای امام
معصوم علیه‌السلام بگذاریم! معنای این حرف این
است چون امام معصوم عین خارجی را بازگو می‌کند
اما من عین خارجی را حدس می‌زنم! تفاوت
یک‌خرده است!! یک کمی تفاوت بین ما و امام
است!! آن تفاوت از کجاست تفاوت بین علم و بین
جهل است خیلی مختصر است! علم و جهل هر دو
لام هم دارند و ما فقط در لام آن شریک هستیم! این
تفاوت بین جهل و علم است تفاوت بین زمین تا
عرش خداست خیلی مختصر! این تفاوت تا عرش
خدا می‌رود، این فرق بین ما و امام است.

امام زمان علیه السّلام و ارواحنا فداه نسبت به همه حقایق کونیه علم تفصیلی دارد مادون **إِرَادَةِ اللَّهِ تَعَالَى إِلَى اسْتِمْرَارِ الْخَلْقِ وَ إِلَى بَقَاءِ الْخَلْقِ** تا روز قیامت و بعد از روز قیامت و **إِلَى مَا شَاءَ اللَّهُ** تا جایی که این خلق و این اراده استمرار دارد و همین طور این اراده استمرار دارد از اول وقتی که اراده این ذات حق به این مسئله تعلق گرفته است. اگر الآن از امام زمان علیه السّلام سؤال کنیم که شما خلقت این عالم را می دانید؟ این طوری که الآن فیزیک دانان دارند بررسی می کنند، یکی می گوید که [خلقت عالم] ده میلیارد سال پیش [بوده است] یکی می گوید که پنج میلیارد سال پیش بوده است و یکی می گوید که بیگ بنگ و دنگ بنگ و منگ بنگ و از این بنگ بنگ هایی که درآورده اند بوده و بعضی ها رد کردند و بعضی ها اثبات کردند! حضرت می فرماید که بابا جلوتر برو، از آن گاز و این حرف ها باز هم جلوتر برو، از انرژی و تراکم انرژی که می گویند - من که نفهمیدم که اصلاً این حرف ها سر و ته دارد یا نه! - و از این حرف ها باز هم جلوتر برو، مدام جلوتر برو جلوتر برو! می گویند که ما دیگر ماندیم و هنگ کردیم و قاطی

کردیم! می‌گوید که باید هم قاطی کنی!

پشه کی داند این باغ از کی است؟! *** در بهاران زاد و مرگش در دی است^۱

تو شش ماه در این دنیا آمده‌ای و می‌خواهی سر
از اسرار خلقت دریاوری؟! باید به دنبال من بیایی تو
را یک جایی ببرم که آنجا این خبرها هست والا با
این ابزار عادی و مادی جز اینکه مدام دور خودت
عین خر عصارای دور بزنی راه به جایی نمی‌بری.
نه تنها امام زمان بلکه آنهایی که آمدند و به دنبال این
مطالب هستند و بچه‌های مکتب این مسیر هستند
آنها هم بر خیلی از مسائل اطلاع پیدا کردند که این
مسائل برای امثال بنده و خود بنده در حکم فکاهی
و امور مزاح تلقی می‌کند ولی واقعیت همین‌طور
است.

امام که می‌فرماید: پشت این کوه فلان حیوان
هست و می‌آید و از من تقاضا می‌کند که برای او و
برای ماده او که الآن دارد حمل می‌کند و می‌زاید دعا
کنم این چه واقعیتی را دارد می‌بینید؟! آیا امام باقر
علیه‌السّلام هم مثل ما حدس می‌زند یا اینکه دارد

---

۱. مثنوی، دفتر دوم، بخش ۵۴.

واقع را می بیند؟! اگر واقع را می بیند از کجا دارد می بیند؟! مگر شما نمی گوید که زمان در اینجا دخالت دارد؟! نیم ساعت دیگر هنوز مانده که ما به پشت آن کوه برسیم پس هنوز این قضیه تحقق ندارد و وقتی که تحقق نداشت معدوم است و وقتی که معدوم شد پس امام هم مثل ما حدس می زند و تفاوتی ندارد. ولی می بینیم که نه، قضیه تفاوت دارد.

اقترانی بودن مسئله زمان و مکان

لذا این مطلب را در اینجا باید در نظر بگیریم که این نقطه را باید در اینجا برداریم؛ مسئله زمان و مکان دو امر اقرانی است؛ یعنی مسئله ای است که مقترن است و دخالتی در آن حیثیت علی ندارد. لذا ما می گوئیم که آقا شما برو این کار را بکن ان شاء الله پیروز هستی و در این قضیه هیچ شک نداشته باش اما یک دفعه می بینیم که نه تنها پیروز نشدیم بلکه دوتا هم به مخمان خورد و زمین خوردیم و پخش شدیم و مثل پلنگ صورتی تلپ افتادیم! یا مثلاً می گوئیم که آنجا کسی هست شما برو و با او مصاف بده. خب در اینجا روی چه حسابی داری این حرف را می زنی؟! آیا اینکه ما الآن داریم به این نحو

صحبت می‌کنیم هیچ تفاوتی ندارد با آنکه
امیرالمؤمنین علیه‌السلام در جنگ نهروان می‌گوید
که شما مصاف خواهید داد و ده نفر از شما کشته
نمی‌شود و ده نفر از آنها زنده نمی‌ماند؟! آیا هر دو
یکی است عزیز من؟! چرا ما باید خودمان را جای
امیرالمؤمنین بگذاریم؟! چه کسی به ما هم‌چنین
تکلیفی کرده است؟! منِ طهرانی که از پشت این
دیوار خبر ندارم چرا بیایم و بیخودی حرفی بزنم که
خلاف بشود؟!!

سرّ علت بعضی معجزات و اخبار غیب ائمه علیهم‌السلام

این ائمه که آمدند و این مطالب را می‌گفتند خیال
نکنید برای اینکه حالا بخواهند پز بدهند و افتخار
کنند بوده است بلکه از بیچارگی و بدبختی می‌آمدند
این مطالب را می‌گفتند که بابا چطوری دیگر به شما
بگوییم که بین علی و غیر علی فرق می‌کند؟!
مجبوریم اینها را بگوییم! ولی شما خیال می‌کنید که
امیرالمؤمنین خیلی کیف می‌کرد؛ به‌به بروید ببینید و
بشمارید! امام حسن علیه‌السلام آمد و فرمود که این

---

۱. نهج البلاغة (صبحی صالح)، ص ۹۳.

خرماها سیصدتا است و اینها را بردارید و بروید. شخصی از اینها آمد و یکی در دستش مخفی کرد و بعد همه را شمردند و دیدند که ۲۹۹ تا است. حضرت فرمودند که آقا دستت را باز کن! این هم یکی سیصدتا است.^۱ برای چه اینها این حرفها را میزدند؟! چرا امیرالمؤمنین علیه السلام این مطالب را می گفت؟! برای اینکه حدّ اقلّ اقلّ اقلّ اقلّ...، الحمد لله و ماشاء الله بنده این قدر رویم زیاد است که اگر این حرفها را هم نمی زدند بنده خودم را از امیرالمؤمنین علیه السلام بالاتر جا می زدم! آخر صحبت سر این است! او باید می آمد از روی بدبختی و بیچارگی و هزارتا چیز دوتا کلمه بگوید تا کسی نتواند بگوید که آقا این مثل اوست و این روی دست آن است والا همان طوری که بزرگان و مرحوم آقا - رضوان الله تعالی علیه - می فرمودند: اصلاً بیان این مطالب برای اولیاء و عرفا کسر شأن و اهانت است. ما اینها را نمی دانیم. ما اینها را فقط در کتابها که می نویسیم بیخ نیشمان تا اینجا می آید که بله، مرحوم

---

۱. فرج المهموم، ج ۱، ص ۲۲۵، با قدری اختلاف.

فلانی یک هم‌چنین مطلبی را می‌گفتند. آنهایی که اینها را می‌گویند و نسبت به دیگران کمی چشمشان باز شده است اینها اولیاء خدا نیستند. اینها آدم‌های معمولی هستند. بچهٔ دوساله هم خواب می‌بیند که فلان قضیه اتفاق افتاده است. اینکه هنر نیست! آن ولیّ عارفی که در مجرای مشیت خدا قرار گرفته است، او منظور بنده است که ائمه هستند و بعد هم اولیاء و عرفای خاص هستند. آنها اصلاً کسر شأن خودشان می‌دانند که بخواهند بیایند و یک هم‌چنین مسائلی را مطرح کنند! مثل اینکه کسی که الآن باید برود درس اسفار بدهد، [مثلاً] من الآن بلند شوم و بروم و به یک بچهٔ پنج‌ساله الف و ب یاد بدهم! بگویم که بنویس الف، بابا آب داد و ننه نان داد، ماست داد، چای داد، آبگوشت داد! اینکه الآن اینجا من [به این بچه می‌خواهم یاد بدهم] می‌گویم که تو را به خدا نگاه کن و ببین من باید ساعت فلان در اینجا باشم، به من آمدند گفتند که باید به این الف یاد بدهی که این دراز است، این کج است این آنجایش این‌طور است! بعد خودم می‌آیم به بقیه می‌گویم که

بله! ببینید بنده یک هم‌چنین چیزی دارم و بعد باید
بخندم و خوشحال از اینکه [این کار را انجام دادم]!
بابا این چیزی است که افراد مسخره می‌کند و
می‌گویند که این مثلاً قاطی کرده است! آمده و بچه
پنج‌ساله را آورده و به او الف و ب یاد می‌دهد!

یعنی در چه شرایطی امام علیه‌السلام یا یک ولی
خدا قرار می‌گیرد که مجبور می‌شود یک هم‌چنین
مطلبی را بگوید! بله، در بعضی از اوقات هست که
اینها با اصحاب خودشان می‌نشینند و حال می‌کنند
و... این یک مطلب دیگر است. حضرت شروع
می‌کند با میثم [از حوادثی خبر دادن] که روزی
می‌آید فلان می‌شود.^۱ میثم می‌گوید که من هم
می‌دانم خیال نکن فقط تو می‌دانی خود من هم
می‌دانم! روزی می‌آید که این‌طور می‌کنند و آن‌طور
می‌کنند. یا مثلاً با همدیگر در چیز هستند و از
این‌طور مطالب هست. خب اینها اصلاً خارج از این
مبحث است اما صحبت کردن اینها برای افراد و
اصحاب و آنهایی که اطلاع ندارند واقعاً مشکل بوده

---

۱. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به بحار الأنوار، ج ۳۴، ص ۳۰۲.

که بخواهند بیایند و در این مسائل صحبت کنند. مگر اینکه بگویند که بابا اقلاً شما بدانید این فرمانده لشکرتان یک شخصی است که از تعداد کشته شده‌ها هم خبر دارد و دارد به شما هم خبر می‌دهد!

حالا این امیرالمؤمنین علیه‌السلام که می‌گوید: ده نفر از ما کشته نمی‌شوند و وقتی می‌شمرند می‌بینند نه نفر بودند و ده نفر از آنها هم زنده می‌مانند، آیا این امیرالمؤمنین که این حرف را می‌زد حدس می‌زد؟! خب چرا حدس نزدی دوازده نفر؟! چرا حدس نزدی بیست نفر؟! حدس حدس است دیگر! چطور همه این حدس‌ها باید درست دربیاید!؟

تلمیذ: زمان از مقارنات است و تأثیری در ادراک انسان نسبت به حقیقت واقع ندارد پس چرا من از آینده خودم خبر ندارم و این جهل از کجا صورت می‌گیرد در حالی که آینده هم وجود دارد جهل حقیقت ندارد؟

استاد: خب جهل از همان تعلق نفس به همین ماده تعلق می‌گیرد.

تلمیذ: خب نفس ما به آینده هم تعلق دارد.

استاد: نه تعلق ندارد.

تلمیذ: چرا دیگر! الان یک سال بعد من اینجا بودم، نفس من به یک سال بعد من تعلق ندارد؟

استاد: شما چشم دارید یا ندارید؟

تلمیذ: چرا دارم.

استاد: خب چرا پشت دیوار را نمی‌بینید؟

تلمیذ: خب همین سؤال را کردم.

استاد: نه سؤال من این است! به خاطر اینکه

چشم شما اقتضایش همین است. چشم شما ماده را می‌بیند و غیر ماده را نمی‌بیند. چرا چشم شما نمی‌شنود؟

تلمیذ: طبق فرمایش شما آن هم اقتضایش این است.

ادراک؛ تعلق نفس به ماده

استاد: تمام شد. همین که شما می‌گویید که چشم من این است باید بپذیرید که این یک استعدادی و توانی و امکاناتی دارد و براساس آن استعداد و توان و امکانات در همان محدوده می‌تواند اعمال وظیفه کند. گوش هم یک استعدادی دارد و آن چیزی که در گوش هست در چشم نیست و آنچه که در چشم هست در گوش نیست. گوش استخوان و عصب دارد و سماخی، چکشی، حلزونی و فلان در گوش هست و برای یک اشیاء متناسب با خودش این وسائل قرار داده شده است، امواجی که آن امواج به صورت امواج صوتی هستند نه امواج نوری، فوتون‌های امواج نوری در گوش نمی‌تواند تأثیر کند بلکه آن فوتون‌ها می‌آید از قرنیۀ مبارک داخل می‌رود و آنجا به شبکیه می‌خورد، آن فوتون‌ها روی سلول‌های مخروطی و استوانۀ شبکیه - رتین - ثبت می‌شوند و به ماکولا می‌دهد و ماکولا آن را می‌برد و

به مغز می‌دهد. این کاری است که چشم شما انجام می‌دهد ولی گوش شما نمی‌تواند [این کار را انجام بدهد]. چرا اینها جایشان را عوض نمی‌کنند؟! چون اقتضای خودشان است دیگر! نفس هم همین‌طور است. نفس تا وقتی که تعلق به ماده دارد این تعلق نفس به ماده یعنی همین ادراک، یعنی همین که شما الآن دارید با من صحبت می‌کنید این یعنی در این محدوده و در این زمینه آگاهی پیدا کردن در این اجزاء، این را خدا به نحوی قرار داده که اگر بتواند با انجام اموری، اختیاری یا غیر اختیاری این تعلق خودش را از این ماده کم کند، می‌تواند به یک وسائلی متصل بشود و همین‌طور به جای اینکه بگوییم که به آن وسائلی متصل بشود، آن وسائلی که در اختیار اوست را به کار ببندد؛ یعنی همان‌طوری که شما الآن یک واقعیتی هستید که این واقعیت دارای ابزارها و وسائلی متعدده است که در هر مکان و موقعیتی آن ابزار خاص را اعمال می‌کنید وقتی که می‌خواهید یک صفحه اسفار را مطالعه کنید از قوه غضبیه خودتان که اعمال نمی‌کنید؛ چشمتان را

این طوری کنید و چوب را دست بگیرید که می‌خواهم اسفار بخوانم! خب اسفار را این طوری نمی‌شود مطالعه کرد! یا اینکه وقتی می‌خواهید به یک شخصی ابراز محبت بفرمایید چه طور ابراز محبت می‌کنید؟ این طوری [اخم] می‌کنید و مشتتان را می‌آورید؟! نه! بلکه آن اعمال این احساس با ابزار خاصّ به خودش هست؛ آن لطف و آن حالت عطوفت که در وجودتان هست [را ابراز می‌کنید]. همین طور وقتی که می‌خواهید مطالعه کنید ابزار خاصّ به خودش را می‌آورید. وقتی می‌خواهید با کسی قهر کنید ابزار خاصّ خودش را می‌آورید وقتی که می‌خواهید با کسی قهر کنید نمی‌روید با او بخندید و دست به سرش بکشید! چک، کتک، چوب، تفنگ و گلوله برمی‌دارید! پس این ابزار مختلفی که در اختیار شما هست هر کدام را در جای خودش اعمال می‌کنید. همین طور نفس ابزارها و اجزای مختلفی دارد که برای اطلاع و آگاهی و اعمال آنها هر کدام را در جای خود باید به کار بگیرد نه اینکه از جای دیگر کسب کند؛ نفس تا وقتی که مقید به ماده و به این ابزار است نمی‌تواند از آن ابزار استفاده

کند و این طور خلق شده است اما وقتی که این تقیّد خود را کم کرد تازه آن ابزار در اختیارش قرار می‌گیرد یعنی می‌تواند از آن ابزار بهره بگیرد، آن ابزار اطلاع بر آینده است! برای آن دیگر آینده‌ای نیست، آنجاست که دیگر از زمان بیرون می‌آید. نه اینکه بیرون بیاید بلکه بیرون از زمان هست اما نمی‌فهمد! به عبارت دیگر این طوری کلام شما را بخواهیم تکمیل کنیم این است که خودش بیرون از زمان هست منتها نمی‌فهمد که بیرون است! ما همه آدمیان در بیرون از زمان و مکان قرار داریم اما آگاهی و اطلاع نداریم! این آگاهی وقتی برای ما حاصل می‌شود که یک سری علل و اسبابی در اینجا برای این قضیه آماده شود تا به این مرحله برسیم.

عدم تأثیر زمان و مکان در ذات اشیاء

بنابراین این نکته‌ای که در اینجا مورد تشکیک بزرگان قرار گرفته است این است که شاید نسبت به حقیقت مکان و زمان آن طوری که باید و شاید این مطلب روشن نشده است تا اینکه آنها هم از این دریچه و مدخل نتوانستند به این قضیه ربط بین حادث و قدیم آن طوری که باید و شاید به نظر واقعیه

بخواهند در او تأمل کنند. ولی وقتی که ما این مسئله
زمان و مکان را برداشتیم و حیثیت علیه را مشروط
به وجود اینها ندانستیم [این مطلب روشن می‌شود].
بله، از مقارنات زمان و مکان هست که خود نفس
تحقق خارجی ایجاد زمان و مکان را می‌کند یعنی
همین که زید متولد شد یک دفعه سؤال می‌کنیم در
کدام خانه متولد شد؟ هان! اینکه می‌گوییم که در
کدام خانه متولد شد یعنی در خانه بودن هیچ دخالتی
ندارد. می‌تواند در این اتاق باشد یا در یک شهر دیگر
باشد یا در یک منزل دیگر باشد. ما آن تولد او را
مرکب از این واقعیت و آن مکانی که در او هست
بدانیم، بلکه ما نفس تولد را یک واقعیت می‌دانیم که
باید انجام بشود. بچه در رحم مادر هست و این بچه
برای تولد باید خارج شود؛ خارج شدن بچه از رحم
مادر یک واقعیت خارجی است که باید انجام بشود.
اما اینکه این واقعیت خارجی باید در منزل باشد؟!
هیچ ارتباط ندارد. باید در بیمارستان باشد؟! این هیچ
ارتباطی ندارد. بله، سزارین شدن و این ولادت
طبیعی آن واقعیت‌های خارجی است که باید انجام
بشود. ولادت یک بچه ممکن است با سزارین باشد

و یک بچه ممکن است با ولادت طبیعی و عادی

باشد اما اینکه باید در فلان اتاق باشد، نه!

ببینید مسئله خیلی به ذهن شما دور می‌آید که

چطور من آدمم بین این دو تفکیک قائل شدم. اگر

بروید روی این تفکیک مطالعه کنید و بتوانید

خودتان را جدا کنید و اگر این قضیه انجام دهید دیگر

مشکل حل است که بتوانید بین نفس علیت که خود

محقق آن شیء است و مقارنات او [انفکاک ایجاد

کنید مشکل حل است]. مقارنات یک وقت مقارنات

الزامی است یعنی در خود سلسله علیت قرار دارد

مثل اشیائی که در همان واقعه قرار دارند؛ مثل حضور

فلان شخص در آنجا، خب باید جزو سلسله علت

قرار بگیرد. اینکه می‌گویند تمام اشیاء عالم به هم

پیوسته است و این لیوانی که من الآن برمی‌دارم به

کل نظام وابسته است این سلسله علیت هست. ولی

زمان و مکان از نقطه نظر خود واقع هیچ ارتباطی [به

این ندارند]. بله! خود این زمان و خود تحقق این در

این جای خاص، این هم خودش جزو سلسله علیت

هست نه اینکه نیست ولی صحبت من این است که

این زمان و مکان بخواهد در ذات آن شیء تأثیر داشته باشد یک هم‌چنین مسئله‌ای نیست چون زمان که نیست و ما می‌آییم این را انتزاع می‌کنیم یعنی وقتی که زید متولد شد می‌گوییم که چه ساعتی متولد شد؟ ساعت ده، ده و پنج دقیقه، یازده؟! ما می‌آییم انتزاع می‌کنیم یعنی این ولادت الآن در یک هم‌چنین شرایطی با این اقتراناتش انجام شده است و اسم این را زمان می‌گذاریم و شروعش را از همان موقع در نظر می‌گیریم؛ الآن در ثانیة اول از تولدش خورد، ثانیة دوم سوم چهارم رفت یک ساعت گذشت یک روز و دو روز گذشت و شصت سال شد. این را ما می‌آییم اندازه‌گیری می‌کنیم که شصت سال بر این قضیه و بر این استمرار از بقای خودش گذشته است و اسم آن را زمان می‌گذاریم. ولی نفسِ خودِ به وجود آمدن زید است که مولد زمان و مکان است. وقتی که زید بیرون آمد و متولد شد ما می‌گوییم که کجا بوده و در کدام اتاق، بیمارستان، زایشگاه و همین‌طور در کدام شهر و فضا بوده است؟ خب در حالی که خود همین قضیه قضیه‌ای است که همراه با اوست نه اینکه این وجود او به نحو وجود عینی بستگی به او دارد

تا اینکه در نبود او این هم معدوم بشود. روی این جهت دیگر بحث این قضیه را در این جلسه پیگیری نمی‌کنیم. ان شاء الله جلسه بعد راجع به این صحبت می‌کنیم که چرا در مسئله مثل افلاطونی به ارباب انواع باید توجه بشود و لکن خود اجزاء آن ارباب انواع به نحو اجزاء علمیه در آنجا مورد نظر قرار نگرفته است.

خلاصه مسئله این است که تمام اشیاء خارجی با ملاحظه خود استمرارشان که ما به آنها حکم زمان می‌کنیم و ملاحظه مقترناتشان که ما به آنها حکم مکان می‌کنیم و عرض و امثال ذلک تمام اینها وجود خارجی دارند و در وجود خارجی هیچ نیازی به شیء دیگری ندارند و نفس سلسله علیت در اینجا اقتضای این مطلب را می‌کند.

تلمیذ: در رابطه با عدم می‌توان این‌طور تعریف کرد که آنچه را که مشیت از قبل به آن تعلق نگرفته عدم می‌گویند؟ و غیر از آن وجود است که وجود هم دیگر هست؟

استاد: بله، هر چیزی که اراده به او تعلق نگرفته معدوم است.

تلمیذ: ببخشید در یکی از استفتائات حضرت عالی در سایت راجع به شرکت‌های هر می و گلدکوئست و اینها مطلبی نوشته بود - نمی‌دانم اشتباه تایپی بود یا نه - که اینها چون شباهت به ربا ندارند پس اشکال دارد. یک همچنین چیزی بود. یکی از دوستان هم در تهران کپی کرد و به من نشان داد. استاد: شباهت دارد.

تلمیذ: اینها کنترل می‌شود یا نه؟ آیا دوستانی هستند [که کنترل کنند؟] دو مورد بود که این‌طور بود، ایشان از من سؤال کرد و من دیدم بله همین‌طور است. خب اینها به هر حال به دست افراد هم می‌رسد.

استاد: بله خب اینها باید دقت بشود. حالا

می‌خواهید اگر کسی اطلاع پیدا می‌کند اینها را به آن مسئولش تذکر بدهد که تصحیح کند.

دلیل حرمت دخانیات

تلمیذ: راجع به سیگار و قلیان و اینها که فرموده بودید حرام است بعضاً صحبت می‌شود که نظر حضرت عالی مبتنی بر اضرار و ضرر و اینهاست و از آنجا استفاده می‌شود. خیلی از اطعمه و آشربه در بازار است مثل چیپس‌ها که موادی دارند و خیلی موادی که در منازل متداول مصرف می‌شود موادی که از بیرون تهیه می‌شود و کنسروهای ماهی اینها همه مواد مضر دارد و مواد پروتئینی و بعضی بسته‌بندی‌ها خب اینها هم مشمول همین قاعده می‌شود یا نمی‌شود؟

استاد: فرق ندارد. نه مسئله این نیست. ببینید

آنچه که نسبت به دخان است [این است که] ما در زمان سابق موضوعی به نام تدخین نداشتیم اینها بعداً پیدا شد و از آمریکای لاتین در میان جوامع آمد و این مسئله دخانیات اول در آفریقا آمد و بعد به اروپا رفت و بعد در همین کشورهای خاورمیانه آمد. آنهایی که ما می‌بینیم مثل علمای سابق آمدند و اینها را [استفاده می‌کردند] اینها اطلاعی بر مضرات و اینها نداشتند بلکه صرفاً یک احساس [رفع کسالت داشتند]. همین طور که الآن شما سرتان درد بکند یک استامینوفن کدئین بخورید سردردتان خوب می‌شود یا این قرص‌های اعصاب و این قرص‌هایی که برای رفع کسالت و امثال ذلک است که اینها را هم از همین مواد می‌گیرند این قضیه هم همین طور است و مسئله به این کیفیت است. بعضی از داروها را هم داریم و

گیاهانی داریم که این حالت را برای انسان ایجاد می‌کند مثلاً خوردن گشنیز یا کاهو یا شاهدانه و امثال ذلک اینها چیزهایی است که نشاط‌آور هستند و برای انسان حالت انبساط به وجود می‌آورند و از این نقطه نظر می‌توانیم بگوییم که این مسئله اشکالی ندارد.

نسبت به قضیه تنباکو و دخان و اینها مطلب به همین کیفیت بود یعنی وقتی اینها قلیان و سیگار می‌کشیدند فقط همین جنبه رفع ملالت و اینها مورد نظرشان بود حتی مثلاً گاهی یک کسالتی پیدا می‌کردند و اینها [مصرف می‌کردند]. مثل اینکه در قضیه مرحوم آقا سید احمد داریم که مرحوم آقا - رضوان الله تعالی علیه - هم نقل کردند که آن شخص گفت که خیلی ناراحت شدید حالا برایتان یک دانه [سبیل می‌آورم] ^۱ - آن موقع سبیل می‌گفتند که چیزهای این قدری است که در آن سیگار می‌گذاشتند و چوب‌هایش این قدر بود - بکشید و یک خرده از این حال و هوا دربیاید. این مسئله به این نحوه بوده

---

^۱. جهت اطلاع رجوع شود به مهر تابناک، ص ۷۴.

و خوب حکم اباحه و اینها بر آن مترتب می‌شد ولی بعد که متوجه شدند که این تأثیر خیلی مخربی در انسداد شرائین و همین‌طور ایجاد سرطان و اینها دارد و دومی به‌خصوص خیلی زیاد است؛ مثلاً وقتی که در سرطان حنجره به این نتیجه رسیدند که ۳۷ درصد افرادی که مبتلا به سیگار هستند بیشتر در معرض سرطان حنجره هستند. ۳۷ درصد رقم کمی نیست [یعنی] بیش از ثلث! الآن در نظام پزشکی و بهداشت جهانی روی سه درصد و سه و نیم درصد دارند حساب می‌کنند؛ یعنی وقتی که می‌گویند که یک چیزی ضرر دارد [بیش از ۳ درصد افراد دچار عارضه شدند] یعنی زیر سه درصد را ترتیب اثر نمی‌دهند و در بروشورها نمی‌گویند که این عوارض را دارد ولی همین‌که از سه درصد و سه و نیم درصد گذشت می‌گویند که این فلان عارضه را دارد؛ سرگیجه می‌آورد یا خواب می‌آورد یا فرض کنید که بیماران مبتلا به نارسایی کلیوی نباید استعمال کنند. یعنی روی سه درصد به بالا در بهداشت جهانی حساب می‌شود چه برسد به اینکه هفت درصد یا بالاتر [باشد]. وقتی که الآن روی اطلاعیه‌ها

می‌نویسند ۳۷ درصد افرادی که مبتلا به سیگار هستند بیشتر در معرض سرطان حنجره هستند خب این دیگر چیزی نیست که انسان بگوید که دلیلی پشتش نیست و مسئله‌ای نیست یا اینکه به ناراحتی‌های سرطان‌های دهان و لثه که آقای دکتر می‌گفتند [مبتلا می‌شوند] اصلاً میزان بالایی از این افراد در این معرض قرار دارند. خب شما باید این را ملاحظه کنید با اینکه شرایط هم گاهی نسبت به این قضیه دخالت می‌کند ممکن یک نفر در یک شرایطی باشد که این ۳۷ درصد نسبت به او به دو درصد بیاید یعنی آب‌وهوای او یک وضعی باشد یا از نظر ژنتیکی ممکن است بدنش درمقابل این [عوامل] مقاوم باشد اینها همه هست. مثل بیماران قلبی مثلاً در فامیلش بیماری قلبی و انسداد شرایین و آئورت و اینها دارد یا ندارد اینها برای خودش است. و این مسئله را من حیث‌المجموع در نظر می‌گیرند. یا فرض کنید که در سرطان پروستات؛ افرادی که مبتلا به دخان هستند یک درصد بالایی [درگیر می‌شوند]. یعنی افرادی که سرطان پروستات دارند اغلب کسانی

هستند که سیگاری هستند. و همین طور سایر کسانی که ناراحتی قلبی پیدا می‌کنند که دیگر هیچ آن‌ها را به‌دانشگاه، مسائل کبدی دارند و سرطان ریه می‌گیرند که آمار بالای ۳۷ درصد الآن نسبت به این پخش شده است.

پس اگر آن ماده غذایی یا هر عملی - فرق نمی‌کند - از نقطه نظر پزشکی به جایی رسید که بهداشت او را برای سلامتی انسان مضر تشخیص داد حرام است. سیگار باشد، رب گوجه‌فرنگی باشد، چیپس باشد و هر چه باشد حرام است و در اینجا هیچ تفاوتی ندارد متنها ما نسبت به آن مسائل به دیده اغماض نگاه می‌کنیم و [می‌گوییم که] آن جزو غذاهای روزمره است رب است دیگر حالا ماده افزاینده هم در آن می‌گذارند اشکال ندارد. یک وقت در یک حدی است که در آن حد قابل اغماض است اما یک وقتی نه، بهداشت جهانی و استاندارد بین‌المللی - نه برای اینجا - بیاید بگوید که این ربی که الآن هست الآن این مقدار ماده افزوده بر آن و نگهدارنده آن موجب ابتلا به سرطان هست پس مصرف این حرام می‌شود مثل بقیه تفاوتی ندارد.

حرام، حرام است دیگر چیز ندارد و باید رفت از چیزهای دیگر مصرف کرد. لذا من همیشه می‌گویم و اختصاصی به این مسئله ندارد. آن‌طور که من شنیدم این چیپس‌هایی که الان هیچ معلوم نیست با چه روغن‌هایی که ده دفعه این سب‌زمینی را در آن سرخ کردند و سیاه شده می‌آیند درست می‌کنند و بچه‌های معصوم با این وضعیت می‌خورند، یک‌دفعه می‌بینی بچهٔ پانزده‌ساله آنجایش به مشکل برخورد و اینجایش [این‌طور شد] برای همین‌ها است دیگر.

این کالباها و سوسیس‌هایی که درست می‌کنند [هم همین‌طور است]. شما سرزده و بدون اطلاع در این کارخانه‌ها بروید، البته یک کیوسک دم در هست که اگر بازرس بخواهد برود فوراً اطلاع می‌دهند و جمع می‌کنند. به بنده اطلاع دادند تا بخواهد یک بازرس از دولت برود جمع می‌کنند! این بازرس‌هایی که از دولت می‌روند این‌طوری نباید بروند که [از قبل آنها بفهمند]. اول باید آن مأمور کیوسک را که در آن سوراخ رفته بیرون بیاورند و بعد سرشان را بیندازند و این‌طوری داخل بروند و

آن وقت ببینند چه خبر است! می گویند که اگر کسی در کارخانه‌های کالباس‌سازی برود و [ببیند] که بر این مسائل چه می‌گذرد دیگر تا آخر عمرش [به اینها] لب نخواهد زد! بعضی‌ها هم که دیگر به کجاها وصل هستند که اگر ده دفعه پلمب بشوند باز فردا با حکم فلان می‌آیند و باز می‌کنند آن دیگر مطالبی است که دخالت در آن مسائل جایز نیست و آن‌هم مشمول همین احکام تدخین می‌شود چون بیش از ۳۷ درصد مضارش ثابت شده است! ولی خب بالأخره چیزهایی دیگر هست.

اگر شما بلند شوید و بروید در آنجا نگاه کنید حکم حرمت خوردن سوسیس و کالباس را بیشتر از سیگار امضا می‌کنید که با چه کثافتی و با چه وضعی و ماشاءالله با چه بهداشتی این چیزها را درست می‌کنند و به خورد مردم می‌دهند این کارخانه‌ها و [شرکت‌های] خصوصی و افرادی که غیر از سود و شکم هیچ چیز متوجه نیستند! هر بلایی سر مردم آمد که آمد! اگر بروید ببینید حکم را نسبت به آنها بیشتر امضا می‌کنید! لذا خود شخص بنده هنوز به این مسئله نرسیدم که بتوانم جواز و حلیت این نوع از

اغذیه را امضا کنم و می گویم که هنوز برای بنده این مسئله ثابت نشده است. این قدر اخبار موثق از عدم رعایت مسائل بهداشتی شنیدم که حکم به حلیت و جواز اینها برای بنده مخدوش شده است.

تلمیذ: کالباس‌هایی که در کشورهای دیگر تولید می‌شود که مراعات بهداشت را می‌کنند خودشان اعلام کردند که سرطان‌زاست چه برسد به ایران!

استاد: بله خب لابد نگهدارنده و فلان به اینها می‌زنند.

تلمیذ: زیتون سیاه هم همین‌گونه است؟ با آهن آن را سیاه می‌کنند. ما چند وقت پیش گرفته بودیم. در آب‌نمک که گذاشتیم رنگ آن رفت. بعد دیدیم گزارشی این متخصصینی که از خارج آورده‌اند ...

استاد: این زیتون سیاهی که از خارج می‌آید؟ مثلاً اسپانیا و ... بله.

تلمیذ: می‌گویند که خیلی برای کبد [مضر است].

استاد: قاعدتاً هم باید همین‌طور باشد چون مثلاً زیتون وقتی سیاه می‌شود نرم می‌شود. زیتونی که الآن به درخت است و سبز است و سیاه می‌شود نرم می‌شود ولی ما می‌بینیم این سیاه‌ها سفت است و مثل سبز می‌ماند منتها سفت است آنکه شما می‌گویید شاید بی‌حساب نباشد. خب آدم‌ها همین‌ها را می‌خورند و مریض می‌شوند و می‌میرند دیگر.

تلمیذ: با آن متخصصینی که مصاحبه می‌کردند می‌گفت که باز مضراتش کم است این آهن است.

احکام شبیه‌سازی انسان

تلمیذ: این شبیه‌سازی در انسان که مثل اینکه ایران موفق شد. می‌خواستم بدانم که نظر شما نسبت به این قضیه چیست؟

استاد: اشکالی ندارد.

تلمیذ: بعد این تصرفاتی که ممکن است در آن خصوصیات و ژنتیک آن بشود؟

استاد: خب بشود. تصرفات بشود. تصرفات

ایراد دارد.

تلمیذ: از حیث کلی ایراد ندارد مگر اینکه جنبه‌های اخلاقی و اینها پیدا بشود؟

استاد: بله، مثلاً فرض کنید که این امور خلاف و

چیزهایی که خب چیز هست آن یک مسئله دیگر

است ولی در اصل قضیه چه دلیلی شرعاً داریم برای

اینکه توالد و تناسل فقط در مسئله ازدواج منحصر

است و این راه متعارف خودش است این یک مسئله

است. آن هم یک مسئله چه ایرادی دارد؟!

تلمیذ: خود اولیا شبیه‌سازی می‌کردند!

استاد: چندتا مثل خودشان [درست می‌کردند]!

تلمیذ: آنها ادراکشان یکی بود حالا اینجا که ادراکشان یکی نیست. کسی که از ذرات وجودش صحتاً بچه درست می‌کند خودش نمی‌فهمد که اینها چه ادراکاتی دارند؟

استاد: نه دیگر آن هم بالأخره بچه همان به حساب

می‌آید. وقتی از خودش درست می‌کند مثل فرزند

خودش است.

تلمیذ: از لحاظ فقهی بررسی می‌کنم؛ اگر شبیه خودش را درست کند به زوجه‌اش محرم می‌شود یا نه؟

استاد: بله، خب از نظر اینکه پسر شوهر آن زوجه

به حساب می‌آید این زن پدر می‌شود.

تلمیذ: نه، بحث شبیه‌سازی یعنی وقتی شبیه خودش بود یعنی عینیت پیدا می‌کند.

استاد: پسر است دیگر! عین او نیست، پسر

است. دوقلو چطوری است؟! دوقلو عین هم هستند

ولی دوتا هستند این هم همین طور است این پسر او

تلقى می‌شود. بچه‌ او تلقی می‌شود منتها بچه‌ زن او نیست چون ارتباطی با او ندارد و همین‌طور اگر از خود زن بشود یعنی خود زن بچه پیدا بکند، اگر دختر باشد حکم ربیبه با شوهر را پیدا می‌کند و پسر هم باشد ربیب است.

حکم ارث فرزند متولد شده از شبیه‌سازی

تلمیذ: حکم ارث چطور می‌شود؟

استاد: ارث هم همان است و تفاوتی نمی‌کند.

تلمیذ: یعنی ارث می‌برد؟

استاد: ارث می‌برد دیگر! فرزند اوست دیگر!

حالا فرزندی که از مجرای طبیعی نشده است.

عرض کردم سلسله علل متفاوت است یکی از آنها

فرض کنید که ازدواج است، یکی حضرت عیسی

است، یکی آدم است و یکی هم شبیه‌سازی است!

تلمیذ: خب تغییر ما خَلَقَ اللهُ نمی‌شود؟!

استاد: این هم مگر جزو ما خَلَقَ اللهُ نیست؟!

این هم یک خَلَقَ اللهُ است دیگر! این ﴿فَلْيُغَيِّرَنَّ﴾

خَلَقَ اللهُ ﴿﴾^۱ دیگر خودش خَلَقَ اللهُ است!

تلمیذ: آن آیه پس شامل موارد خاص خودش می‌شود.

استاد: آن ﴿فَلْيُغَيِّرَنَّ خَلَقَ اللهُ﴾ می‌آمدند

^۱ . سوره نساء (۴) آیه ۱۱۹ . رساله نکاحیه، ص ۳۱۴:

«من حقاً ایشان را امر می‌کنم تا آنکه خلقت خداوند را تغییر دهند.»

گوش را می‌بریدند یعنی همان خلق را در آن اعمال می‌کردند ولی غیر از این است که بیایند و خلق بکنند. من باب مثال می‌گوییم: گوسفند سالی دوتا می‌زاید الآن من شنیدم بعضی‌ها به یک نتایجی رسیدند که سالی شش یا هفت تا از این گوسفند می‌توانند بچه بیاورند. خب این ﴿فَلْيَغَيِّرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ﴾ است؟! نه دیگر! همین است حالا یا علفش را عوض می‌کنند یا دارویش را عوض می‌کنند یا ژنش را عوض می‌کنند. آن [کسی] که دارد این کار را می‌کند در همان اراده خدا این کار را می‌کند تا خدا نخواهد که نمی‌شود. خدا می‌خواهد خب خدا اجازه ندهد! خودش جلویش را بگیرد اینکه جلویش را باز گذاشته معلوم می‌شود دیگر [ایرادی ندارد]! اگر خدا نمی‌خواهد در خلقتش تأثیر کند خب جلویش را بگیرد و نگذارد! در کار من دارید دخالت می‌کنید؟! چطور در مورد قرآن تابه حال نگذاشته که مثل آن را بیاورند؟! ﴿قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَدْعَىٰ تُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ

صَدِيقَيْنِ ﴿١﴾ تا حالا نگذاشته است و ﴿إِنَّا نَحْنُ
نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَفِظُونَ﴾ ﴿٢﴾ آمده و ایستاده
است.

تفاوت مجسمه‌سازی با شبیه‌سازی انسان

تلمیذ: در مورد مجسمه‌سازی در روایت هم داریم که روز قیامت می‌گویند که به او روح بدم. ^۳ آن هم به یک خاک، گل، سنگ و چوب یک شکلی می‌دهد حالا این می‌آید یک نره را برمی‌دارد و با آن این کار را می‌کند.

استاد: این ذره روح دارد.

تلمیذ: خب این روح که در اختیار شخص نیست.

استاد: مثل آن ساختن یعنی یک مجسمه‌ای را

شبیه انسان ساختن. این مجسمه با تولید یک انسان

یکی است؟! چه ربطی دارد؟! پس ازدواج هم

مجسمه‌سازی است.

تلمیذ: خدا گفته برو ازدواج بکن. خدا نگفته است که برو مجسمه بساز یا با یک نره وجود شخص را تکثیر کن.

استاد: خدا گفته که هر چه که برای تو در توانت

هست که بتوانی به آن بررسی می‌توانی انجام بدهی.

برو ازدواج بکن، نتوانستی برو همین بچه را در

---

۱. سوره یونس (۱۰) آیه ۳۸. انوار الملکوت، ج ۲، ص ۷۳:

«بگو ای پیغمبر! شما هم یک سوره همانند آن بیاورید، و هر کس را هم که در توان خود دارید، برای این امر غیر از خدا دعوت کنید و بخوانید؛ اگر شما راست می‌گویید!»

۲. سوره حجر (۱۵) آیه ۹. امام شناسی، ج ۱۴، ص ۸۴:

«به‌درستی که ما حقاً و حقیقه قرآن را فرو فرستادیم، و حقاً و حقیقتاً ما حافظ آن می‌باشیم!»

۳. من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳.

لابراتوار درست کن، نتوانستی برو همین را در یک رحم دیگر قرار بده. اینها همه شرعاً اشکال ندارد به شرط اینکه برای چیز باشد. اینها طرق متعدده دارد، این هم یکی از آنهاست.

حکم قرار دادن نطفه در رحم اجاره‌ای

تلمیذ: [نطفه را] در رحم دیگری می‌شود قرار داد؟

استاد: بله می‌شود اشکال ندارد.

تلمیذ: نکاح لازم نیست؟!

استاد: نکاح که هست. یعنی خود نطفه زن و مرد

از ازدواج هست فقط در رحم قرار می‌دهند و آن زن خودش دخالتی در این قضیه ندارد.

تلمیذ: اخیراً اعلام کرده‌اند که توانسته‌اند سلول تولید بکنند. آیا این سلول را می‌توانند تکامل بدهند تا به انسان برسد یا اینکه همچنین چیزی امکان ندارد؟

استاد: این قضیه را باید بدانیم که اصلاً چه

هست؛ این سلول تا چه حدی می‌تواند رشد کند و

اصل سلول از چه بوده است؟

تلمیذ: از انسان نبود. ظاهراً از ترکیبات شیمیایی بوده است.

استاد: یعنی می‌خواهید بگویید که از ترکیبات

شیمیایی ید و سدیم و کلسیم درست کردند؟

تلمیذ: آزمایشگاهی بوده و در آزمایشگاه درست شده است.

استاد: این خصوصیاتش مبهم است. بنده هم

اخیراً این مسئله را شنیدم. این خصوصیاتش مبهم

است که این سلول در چه حد و مرتبه‌ای هست و

این سلول ممکن است که چه نوع حیوانی باشد؟

یعنی سلول انسانی را درست کردند یا سلول زنده‌ای [را درست کرده‌اند] یا هرچه! ممکن است ویروس باشد یا میکروب باشد یا اینکه سلول انسانی است؟ هنوز قضیه برای من روشن نیست.

تلمیذ: قاعدتاً نباید بتواند تبدیل به انسان بشود.

استاد: نه خیر.

قضیه خیلی برای من جالب است. یادم هست تقریباً چهل سال پیش بود و من چهارده ساله بودم که در همین مسجد قائم بودیم و مرحوم آقا - رضوان الله تعالی علیه - در ماه رمضان سورهٔ یس را تفسیر می‌کردند. ایشان چهل سال پیش در آنجا یک روزی فرمودند:

تعجب نکنید از اینکه حضرت عیسی بدون پدر از حضرت مریم متولد شده است؛ عن قریب علم به جایی خواهد رسید و شما می‌بینید که از سلول یک پوست، یک انسان را می‌توانند درست کنند و بسازند!

این «می‌بینید» را یادم هست که ایشان گفتند.

خب خیلی برای افراد عجیب بود! این را فقط در حد یک اطلاع و خبر تلقی کردند اما اینکه بتوانند تصور کنند و اذعان کنند؟! نه! اینها براساس حدس که نبوده است بلکه یک چیزی و مسئله را می‌دیدند.

تلمیذ: در امام‌شناسی هم آورده‌اند.^۱

---

^۱. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به امام‌شناسی، ج ۱، ص ۲۲.

استاد: ا در امام شناسی هم آورده‌اند؟!!

لذا اینها اسرار است. من مطالبی در همان موقع از مرحوم آقای حداد - رضوان الله تعالی علیه - نسبت به قضایا و جریانات می‌شنیدم که اگر الآن حتی با وجود این تغییرات و تبدلات و مسائلی که همه می‌بینند پیش آمده است، شنیدنش برای افراد قابل قبول نیست! الآن اگر من بخواهم بگویم خیلی مشکل است و باید اینها را صبر کرد همین‌طور یک سال، دو سال، سه سال و چند سال بگذرد فلان حرف‌ها [پیش بیاید] می‌گوییم که هان! آقا این را گفتند!

تلمیذ: الآن بگویید!

استاد: الآن بگویم؟! بله در همان زمان مثلاً برای ما خیلی اتفاق می‌افتاد در تجزیه و تحلیل‌هایی که در آن موقع از مرحوم آقا - رضوان الله تعالی علیه - راجع به خیلی از چیزها می‌شنیدم، یک دفعه از مرحوم آقا راجع به خصوصیات کشورها شنیدم فرمودند:

روس‌ها خائن هستند و به اینها اعتماد نمی‌توان کرد!

حالا خیانتشان را دیدید؟! خود مسئولین هم دیگر اعتراف کردند بر اینکه اینها چه افرادی هستند!

حالا اگر ما این حرف را دو سال پیش می‌زدیم
[می‌گفتند که] آقا چه و چه و ...! هر چیزی جای
خودش را دارد مسائل دیگری هم هست که حالا باید
در جای خودش مطرح بشود! ما فقط می‌نشینیم و
نگاه می‌کنیم تا ببینیم این پرده‌ها و فیلم‌ها یکی پس
از دیگری مدام بیاید و برود! هرچه می‌گذرد بر اتقان
مطالبی که از بزرگان شنیدیم در نفسمان افزوده
می‌شود! هرچه می‌گذرد می‌گوییم که! عجب! سی
سال پیش این حرف را به ما زدند و ۳۵ سال پیش
آنجا این را به ما گفتند!

ویژگی آدم زرنگ

«**ضَلَّ مَنْ لَيْسَ لَهُ حَكِيمٌ يُرْشِدُهُ**»^۱ آدم زرنگ
آن کسی است که همیشه از آگاهی دیگران برای رفع
جهل خودش استفاده کند نه اینکه در آگاهی را بر
روی خودش ببندد. این آدم، آدم رند نیست. کیس
آن کسی است که از آگاهی و اطلاعی که برای
مطلعین حاصل شده است استفاده کند و استقلال

---

^۱. الفصول المهمة، ص ۸۵۹. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به حیات
جاوید، ص ۱۳۲.

فرصت کند و برای رفع جهل خودش استفاده کند.
ما نه، مدام می آییم و در را می بندیم، بیخود کردی
این حرف را زدی و بیخود می کنی این را بگویی! او
بیخود کرده، او دروغ گفته است! مدام در را
می بندیم. در را ببندیم چه فایده [دارد]؟ جهل ما
همین طور جهل می ماند. خب بیا شما در را باز کن و
بین چه خبرها هست! خودت فایده و نفعش را
می بری و راه خودت روشن می شود. تو در را ببندی
یا نبندی مسائل که اتفاق خواهد افتاد اما تو در این
وسط ضرر کرده ای. ده سال بعد یک دفعه بر سرت
می زنی! اِ بین آقا ده سال همین طوری مخالفت
می کردیم! خدا دیگر دست انسان را بگیرد.

اللهم صل على محمد و آل محمد